

Arkeologisk schaktningsövervakning

1700 – 1800-tal i Östhammar

Schaktningsarbeten för bergvärme i kv Hattmakaren

Raä 141
Östhammar 31:22
Kv Hattmakaren
Östhammar
Uppland

BENT SYSE

Arkeologisk schaktningsövervakning

1700 – 1800-tal i Östhammar

Schaktningsarbeten för bergvärme i kv Hattmakaren

Raä 141
Östhammar 31:22
Kv Hattmakaren
Östhammar
Uppland

BENT SYSE

Omslagsbild

Schakt för bergvärmeledningar inom Östhammar 31:22, kv Hattmakaren.

Rapport 2007:02, arkeologiska avdelningen

Foton samt planer där ej annat uppges: Bent Syse

© Upplandsmuseet, 2006

Upplandsmuseet, S:t Eriks gränd 6, 753 10 Uppsala
Telefon 018-16 91 00. Telefax 018-69 25 09
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

Inledning	6
Historik	7
Planerade arbeten	7
Undersökningsresultat	8
Fynd	10
Tolkning	10
Sammanfattning	11
Administrativa uppgifter	11
Referenser	11

Inledning

Upplandsmuseets arkeologiska avdelning utförde under december 2006 en arkeologisk schaktningsövervakning inom fornlämning 141, Östhammars medeltida stadsområde, inom kvarteret Hattmakaren, fastigheten Östhammar 31:22 (fig 1).

Schaktningsövervakningen föranleddes av schaktningar i samband med installation av bergvärme. Uppdragsgivare var Bengt Bellman, Östhammar. Schaktningsövervakningen genomfördes efter tillstånd i beslut från länsstyrelsen i Uppsala län (dnr 431-12529-06).

Figur 1. Östhammar med begränsningslinjen för Raä 141, Östhammars medeltida stadsområde, markerad. Pilen visar platsen för aktuell schaktningsövervakning. Karta ur Medeltidsstaden 63.

Historik

Kv Hattmakaren ligger i centrala Östhammar norr om Rådhusorget, inom det som anses utgöra de centrala delarna av staden först under 1600-talet slut. När Medeltidsstaden upprättades (före 1985) fanns inga arkeologiska iakttagelser inom kvarteret. Däremot har två senare iakttagelser gjorts intill nu aktuellt område.

1987 schaktades det för VA i Prästgatans västra del söder om kvarteret. De bevarade kulturlagren i det elva meter långa schaktet var endast upp till 0,3 m tjocka under 0,8 m fyllnadsmassor. Kulturlagren bestod till största delen av humuslager varvade med grå sand. Något daterbart material framkom inte (Åstrand 1996).

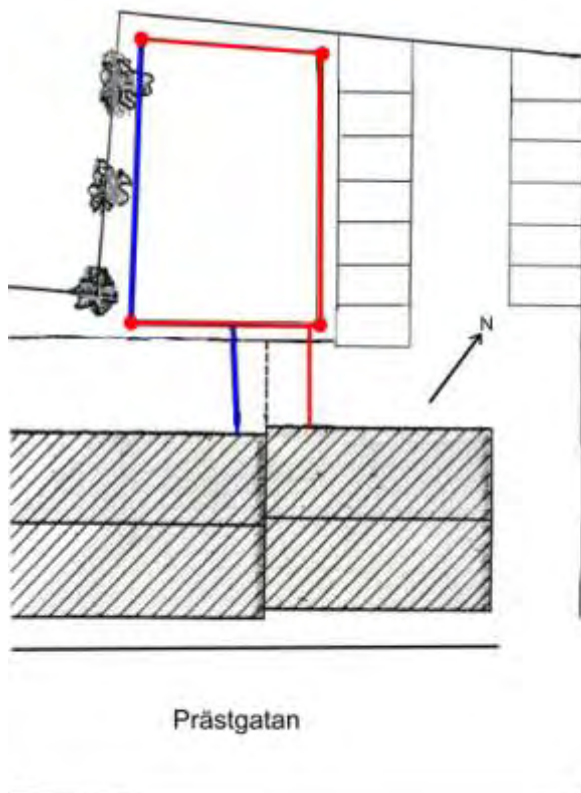
1989 gjordes en förundersökning i nordöstra delen i kvarteret som gränsar mot Norra Tullportsgatan. Här grävdes tre provschakt inom en 3000 m² stor yta. Här påträffades tunna (0,1-0,2 m tjocka) sandblandade kulturjordslager med fynd av 1700-1800-tals karaktär. Dessa återfanns ca 0,2 m under markytan (Roslund-Forenius 1995).

Planerade arbeten

Uppdraget avsåg installation av bergvärme inom fastigheten Östhammar 31:22, i kv Hattmakaren. I arbetet planerades schaktning mellan fyra borrhål för vidare anslutning in i fastighet. Schaktens sammanlagda längd var planerad till ca 55 meter. I och med att anslutningen mellan de olika borrhålen ändrades i samband med schaktningen kom längden att uppgå till ca 45 meter. Schaktets bredd var ca 0,6-0,7 m och djupet ca 0,7-0,8 m. Schaktningen var påbörjad i det schakt som ledde in till fastigheten när kontrollen skulle utföras på platsen. Här var området redan stört av tidigare schaktningar och uppfyllningar runt husgrunden.

Figur 2. Plan visande kvartet Hattmakaren samt platsen för bergvärme-schaktet markerad med pil.

Figur 3. Detaljplan inom fastigheten Östhammar 31:22. Planerade schakt för bergvärme markerat med blå linje och de fyra borrhålen som en röd cirkel. Röd linje markerar utförda schakt.

Undersökningsresultat

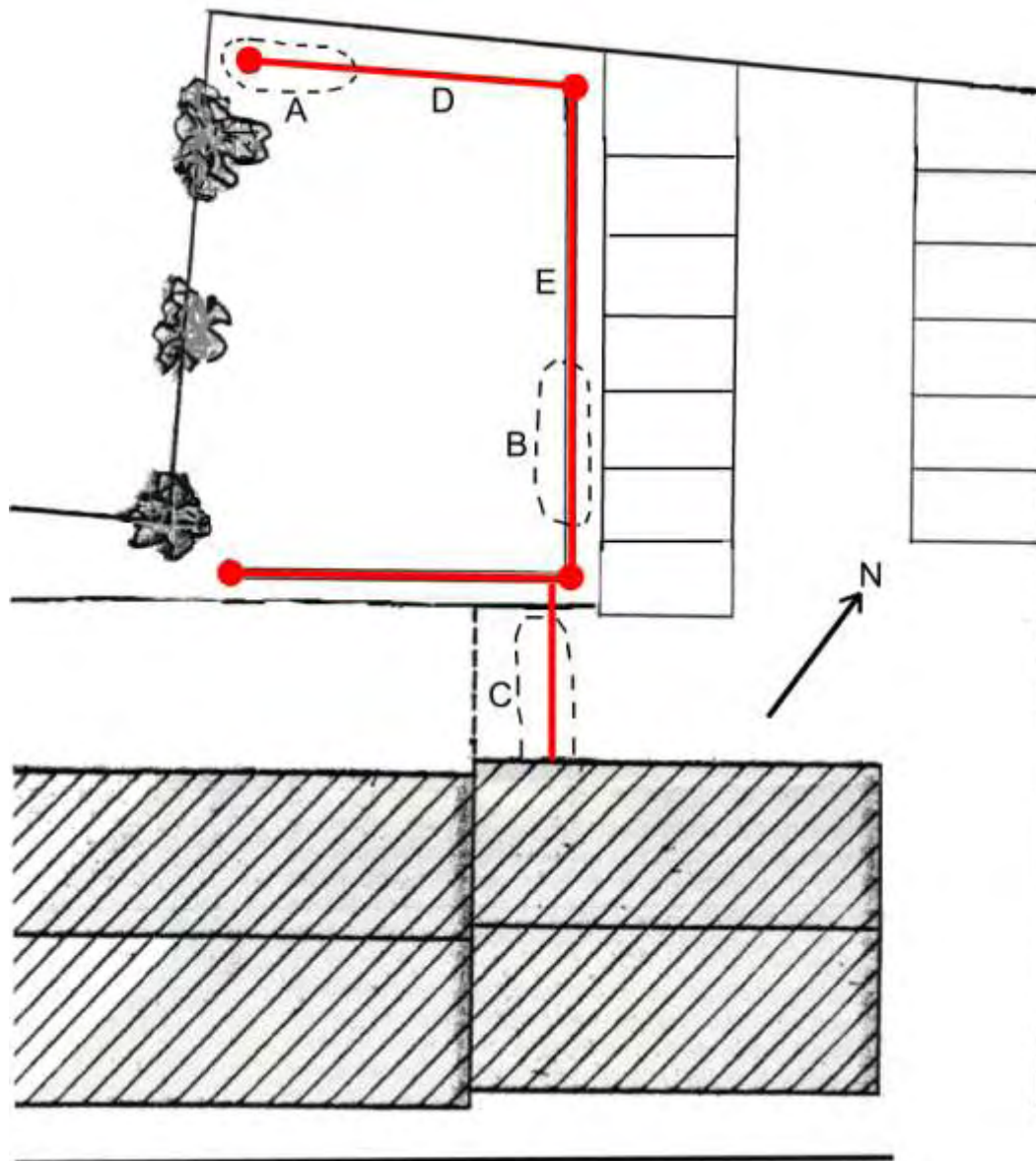
Schaktningarna övervakades den 30 oktober och beskrevs samt fotodokumenterades. Någon sektion ritades inte över schakten, men schaktväggarna skrapades för att eventuella konstruktioner skulle framträda samt för insamling av fynd som kunde vara behjälpliga vid datering. Längs med schakten fanns sedan tidigare områden som var störda av tidigare schaktningar.

Det fanns en homogen lagerstruktur i hela schaktet. Under ett ca 0,3 m tjockt fyllnadslager för gårdsplanen, fanns ett ca 0,3 meter tjockt kulturlager som under sig hade den sterila siltiga sjöanden. Tjockleken på de två övre lagren varierade något inom schakten.

Det översta fyllnadslagret bestod av mylla som delvis var uppblandad med lera och grus. På ett par platser (A-C) gick lagret ända ner till den sterila botten och här var det mer omrört till karaktären. Större stenar och en del tegelfragment fanns med i fyllningen.

Kulturlagret som överlagrade den sterila botten varierade i tjocklek mellan 0,2 till 0,3 m (D-E). Kulturlagret var mycket homogent och bestod av mörk mylla något lerblandad med inslag av tegelflis. Inga spår efter konstruktioner, vare sig byggnader eller stenläggningar framkom i schaktet. Hela lagret gav ett intryck av att vara ett odlingslager. Bland de icke tillvaratagna fynden fanns keramik, rödbränd lergods utan spår av dekor samt porslin. Den senare framkom i botten av kulturlagret.

Den orörda botten bestod av siltig ljus sjösand och uppvisade en plan nivå över hela schaktets längd. I detta lager fanns större enstaka stenar (block) som varierade i storlek från 0,4-0,8 m. Dessa låg till största delen i sjösanden men nådde på vissa platser även upp i fyllnadslagret. Några spår efter ytligt berg iaktogs inte.

Prästgatan

Figur 4. Ledningsschaktet med störda partier (A-C) samt de platser där kulturlager iaktogs (D-E). Schaktningarna för den södra sträckan av schaktet, parallellt med huskroppen, övervakades inte då det sedan tidigare fanns en elledning nedgrävd intill planerat schakt.

Figur 5. Foto av schaktet från punkt A mot nordost.

Fynd

Fynden utgjordes av en skärva rödgods, av typen BII:4, samt en vit porslinskärva och några skärvor fönsterglas. Samtliga fynd framkom utan kontext till någon anläggning och är svårdaterade, men hör med största sannolikhet hemma i 1700/1800-talet. Fynden togs ej tillvara.

Tolkning

Några spår efter konstruktioner iakttogs inte i schakten vid besiktningstillfället. Det tunna kulturlager som fanns inom området uppvisade i sektionssidorna inga spår efter konstruktioner, och ger på det hela taget ett intryck av att vara avsatt i samband med odling eller ringa byggnadsaktiviteter. Troligen har det avsatts under 1700-tal som tidigast, och i så fall efter den stadsbrand som drabbade Östhammar i samband med rysshärjningarna 1719.

Området kan dock ha varit bebyggt under 1700-tal, då kvarteret finns utmärkt på F A Wiblingens karta över staden från mitten av 1700-talet.

Sammanfattning

Vid en schaktningsövervakning i samband med installation av bergvärme inom kvarteret Hattmakaren i Östhammar december 2006, framkom ett ca 0,25 m tjockt kulturlager. Lagret som inte hade spår efter konstruktioner kunde dateras till att vara avsatt under 1700/1800-tal.

Administrativa uppgifter

Plats: Östhammar 31:22, kv Hattmakaren, Östhammar
Fornlämningsnummer: 141
Fornlämningstyp: Medeltida kulturlager
Undersökningstyp: Schaktningsövervakning
Orsak: Schaktarbeten i samband med installation av bergvärme
Fältarbetsperiod: 2006-12-20
Ansvarig i fält: Bent Syse
Upplandsmuseets diarienummer: Ar-1282-2006
Upplandsmuseets projektnummer: 8214
Beställare: Bengt Bellman, Östhammar
Länsstyrelsens beslutsdatum och diarienummer: 23 oktober 2006, dnr 431-12529-06
Arkivmaterial: Förvaras vid Upplandsmuseet
Fynd: Tillvaratogs ej

Referenser

Roslund-Forenius, Y. 1995. Arkeologisk förundersökning. Kvarteret Hattmakaren, Östhammar, Uppland. Riksantikvarieämbetet, UV Uppsala, Rapport 1995:12.
Söderberg, S. 1985. Medeltidsstaden 63. Östhammar, Öregrund. RAÄ och SHM Rapport. Stockholm.
Åstrand, J. 1996. Staden på Gullskäret. En arkeologisk undersökning i Östhammars stadskärna. Riksantikvarieämbetet, UV Uppsala, Rapport 1996:28.